

جنگ عادلانه در فلسفه سیاسی سنت آگوستین

سید صادق حقیقت / قسمت اول

سرمقاله تقابل خشونت و مدنیت

حفیظ الله زکی

مردم جاغوری در طول تاریخ این سرزمین رشد مدنی و فکری خود را نشان داده است. این رشد از یک سو در خصلت فرهنگ پوری و علم دوستی و رفتار مدنی و انسانی آنها تبارز یافته و از سوی دیگر در مناسبات شان با حکومت ها و در روابط سالم و مسالمت آمیز با سایر شهروندان کشور برجسته شده است. مردم جاغوری همواره خواسته اند یک احساس مشترک، همکاری متقابل میان اقوام مختلف افغانستان و از جمله در ولایت غزنی شکل بگیرد و فرهنگ صدارا و همپذیری نهادینه شود تا همه شهروندان کشور بتوانند در سایه عدالت و برابری در امنیت و رفاه زندگی کنند.

جاغوری یکی از معدود جاهایی است که صدها سال قبل به اهمیت زندگی آرام و مسالمت آمیز و همکاری متقابل جمعی پی برده بودند و آن را برای پیشرفت و ترقی کشور و رفاه شهروندان لازم و ضروری می پنداشتند. این مردم همواره تلاش کرده اند برای حفظ مدنیت و زندگی مدنی شان رفتار مدنی و قانونمند را بر زندگی شان حاکم سازند.

از همین رو مردم این ساحت جزو کسانی هستند که بیشتر از همسایگان خودش به اهمیت نیروی عقل و تفکر پی برده اند و بیشتر تلاش کرده اند تا مشکلات شان را از طریق عقلانی حل و فصل نمایند.

به همین دلیل گفته می توانیم که جاغوری از جمله مناطقی به شمار می رود که نسبت به برخی مناطق رفتار مدنی تر و عقلانی تر داشته اند.

حتا در زمان هایی که دیگران از وحشت و زور سخن گفته اند و با زور حاکمان محلی خواسته اند حق و حقوق انسانی این مردم را پایمال سازند، باز هم سعی کرده اند با زبان مدارا و منطق با طرف سخن بگویند. تنها زمانی این مردم دست به خشونت زده اند که جنگ و خشونت بر آنان تحمیل شده و هیچ گزیری از آن نبوده است.

سواردی بوده اند که دیگران در برابر این مردم از زور بهره برده و بدون دلیل دست به تاراج و وحشت زده اند. در این گونه موارد منطق و خرد نیز کاربرد نداشته و مردم را مجبور به مقاومت در برابر تجاوز سازمان یافته کرده است. البته در این عرصه نیز این مردم همواره شجاعت و دلیری خود را نشان داده و با دستن خالی در دشمنان مسلح، نیرومند و متجاوز پیروز شده است.

در چهارده سال گذشته مردم جاغوری در عرصه فرهنگ و علم و رفتار مدنی نام و آوازه داشته است. این مردم امنیت را بهترین موهبت الهی می دانند و از آن تا پای جان پاسداری می کنند. امنیت شرط پیشرفت در عرصه های دیگر است. بنابراین برای حفظ امنیت و پرهیز از افزایش ناامنی تا هنوز قربانی های زیادی داده و خسارت های زیادی را متحمل شده است، اما هیچگاه دست به اقدامات خشونت بار نزده اند و صبر و شکیبایی پیشه کرده اند.

اما دوام خشونت ها و بی بندوباری ها که به کشتار مردم بیگناه این ساحت در مسیر راهها منجر می شود و بخصوص قشایای بیشمارانه گروانگیری های اخیر خشم و نفرت این مردم را برانگیخته و آنها را به عکس العمل وا داشته است.

در حال حاضر اوضاع این منطقه در حالت جنگی قرار دارد و مردم بجای این که به فرهنگ، اقتصاد و اداره منطقه فکر کنند، ناچارند به نحوه مقابله با گروه های وحشی و هراس افکن مصروف شوند و این مسأله بدون شک ضربه بزرگی به زندگی مردم وارد کرده و فعالیت های روزمره آنان را مختل ساخته است.

تعبیر اینجاست که چند روز از قضیه گروگانگیری اخیر می گذرد، اما حکومت تا هنوز در این مورد هیچ عکس العملی نشان نداده است.

حتا زمانی که هردو طرف در برابر هم جبهه گرفته اند و این منطقه امن در آستانه یک جنگ قرار گرفته است. سکوت حکومت، مردم را مجبور ساخته که خود برای تأمین امنیت و دفاع از حیثیت و ناموس شان قیام کنند. حکومتی که در زمان انتخابات بیشترین توقعش از همین مردم بوده است، اما حالا این مردم را در دنیایی از وحشت، بربریت و ناامنی به فراموشی سپرده است.

چکیده: مفهوم جنگ عادلانه و نسبت جنگ عادلانه والهیات مسیحی، بیش از شانزده قرن است که در کانون مباحث فلسفه سیاسی در جهان مسیحیت قرار دارد. (نظریه جنگ عادلانه) از مهمترین نظریه های روابط بین الملل و فلسفه سیاسی پیرامون صلح است که توسط سنت آگوستین (۳۵۴ م) اندیشمند و حکیم الهی طرح و بسط یافت. آگوستین جنگ را در صورتی عادلانه می داند که صادر کننده جنگ دارای مشروعیت الهی بوده و هدفش از این کار اجرای عدالت و بر پائی جامعه توحیدی باشد. به نظر آگوستین، نظریه جنگ عادلانه دارای سه ویژگی اساسی است: ۱) اخلاق (فضیلت) و عدالت (قوانین طبیعی) و زمانی (۳) مشترک المنافع. همین سه نکته مهمترین دستاورد در نظریه جنگ عادلانه است. از طرفی، وی محور اساسی جنگ عادلانه را گناه قرار داده و بیان می کند که برای رهایی از زندگی مادی و شکل گیری زندگی معنوی جنگ عادلانه شکل می گیرد. آگوستین کوشیده است تا بر اساس مباحث دینی تعریفی متفاوت از عدالت ارائه کند، و بر اساس آن دیدگاهی متفاوت نسبت به فلاسفه گذشته خود از عدالت که صورتی زمینی داشت ارائه و تفسیری روشن از جامعه معنوی و آرمان شهر خود بر اساس ادله دینی و طبیعی ارائه کند. نظریه جنگ عادلانه به لحاظ ساختار منطقی (Just war) در نزد فلاسفه کلاسیک و از طرف دیگر با نظریه جنگ مقدس (Holy War) نزد فلاسفه قرون وسطی همخوانی دارد.

واژگان کلیدی: آگوستین، جنگ مقدس، قوانین طبیعی، قوانین زمانی، اخلاق (فضیلت)، عدالت، فلسفه سیاسی، مقدمه: درباره اندیشه سیاسی آگوستین تحقیقات چندانی به چشم نمی خورد. به جز کتاب اعتراضات قدیس آگوستین که توسط انتشارات سهروردی وارد بازار شده و اثر بسیاری همگی از آگوستین است، کتاب دیگری از این حکیم الهی به فارسی ترجمه نشده است. به غیر از این نوشته معتبرترین کتابی که به طور کامل به اندیشه های وی

پرداخته کتاب خداوندان اندیشه سیاسی (مایکل ب. فاستر خداوندان اندیشه سیاسی جلد اول ترجمه، جواد شیخ الاسلامی) است. اما آنچه در اندیشه های این اندیشمند مسیحی اهمیت دارد (نظریه جنگ عادلانه) و قرائت خاصی وی از این نظریه است. این نظریه از دو جهت قابل توجه است، نخست آنکه قرائتی نوین از مفهوم جنگ با توجه به وضعیت جوامع مسیحی و انهدام امپراطوری رم است. و از طرفی زندگی آگوستین در اواخر دوره ی کلاسیک وی را دارای شخصیتی انتقالی در تاریخ مسیحیت و غرب کرده و بر همین اساس وی با ترکیب کردن اندیشه کلاسیک با ایده های مسیحی به تنظیم شیوه ای جدید از تفکر پرداخت. در حالی که برخی از وجه نظریه جنگ عادلانه ریشه در تفکرات مسیحی دارد و نو بنیاد است برخی از جنبه های آن موافق با تئوری های سیاسی کلاسیک (جنگ عادلانه) و بر گرفته از آن است. از این لحاظ ارزیابی انتقادی اشتراکات و تفاوت های این دو دیدگاه شاید بتواند دستاوردهای نظری و کاربردی مفیدی برای زندگی سیاسی جوامع بین المللی تدارک نماید.

در این مقاله کوشش می کنیم (نظریه جنگ عادلانه) از دیدگاه آگوستین را معرفی کنیم. آنگاه به اقتضای مجال، برخی وجوه همگرایی و واگرایی این دیدگاه را با نظریه جنگ عادلانه که در آثار فیلسوف کلاسیک سیسرو (Cicero) طرح و بسط یافته اشاره کنیم. با این حال پاسخ به این سوال که، ماهیت نظریه جنگ عادلانه که در اندیشه سیاسی آگوستین تأسیس شده است چیست؟ را می توان با درک کامل بحث های او پیرامون اندیشه سیاسی اش بدست آورد. این کار به طور خاص نیازمند شناخت درک او از هستی و تفکرش پیرامون جهان است، اما مهمترین مشکل در بحث سنت آگوستین پیرامون ایده جنگ عادلانه سبک اوست که شاید در بیان افکار و حتی در شیوه نظر کلامی، فلسفی و پرسش های سیاسی او نهفته است، به همین خاطر آثار آگوستین را باید به عنوان بهترین منبع مورد بررسی قرار داد و برای این کار میتوان از برخی از واژگان هرمنوتیک اسکینر استفاده کرد. در پاسخ به سوال فوق نیز می توان این گونه بیان کرد که نظریه جنگ عادلانه در اندیشه

سیاسی آگوستین مجوز حاکم الهی برای مشروعیت بخشی به سرکوب مخالفین و گسترش فضای حکومتی در بر پایی جامعه توحیدی و گسترش عدالت می باشد. ۱. آغاز نظریه جنگ عادلانه نظریه جنگ عادلانه که اغلب به عنوان توجیهی برای بر پائی عدالت از طریق رفتن به جنگ از آن استفاده می شود، سالها قبل از آگوستین توسعه داده شده است. این نظریه به عنوان یک سنت مسیحی به نظر می رسد که اجازه می دهد تا یک دولت مسیحی برای دفاع از خود و ایمان خود که به حق است و ناحق پنداشته شده و مورد تعرض واقع شده به دفاع پرداخته و یا آغاز گر جنگ باشد. اغلب تصورات بر این است که سنت آگوستین پدید آورنده این نظریه است. آگوستین محور اساسی جنگ عادلانه را گناه اولیه انسان بیان می کند که در آن انسان دچار زندگی مادی گردیده و برای رهایی از آن و شکل گیری زندگی معنوی جنگ عادلانه را شکل می دهد. (عالم، ۱۳۷۶، ص ۲۲۹) آگوستین در این باره می نویسد:

(انسان پس از عصیت و هبوط، گرفتار بردگی و مالکیت خصوصی و دولتی شد) (بارنزوبکر، ۱۳۵۸، ص ۲۸۸) عقیده مسیحیت در باره گناه اولیه بر این است که آدم و حوا با تمرد از فرمان الهی ساکن بر روی زمین شدند و فرزند آنها قابیل برادر خود هابیل را کشت. آستینای، ۱۳۸۶، ص ۴۷) این عمل بعنوان خطای خشونت بار انسان و به عنوان نافرمانی انسان از فرمان خداوند بیان شده است. که یک عنصر ذاتی از شرایط انسانیت است. به عنوان گناه اولیه، اسیدعلی میرموسوی و سید صادق حقیقت، ۱۳۸۸، ص ۲۴) توصیف شده است. از آنجا که نافرمانی انسان از خداوند اجتناب ناپذیر است، جامعه نیز نتیجه آن است. بنابراین چون انسان خشونت طلب است نیاز به حاکمی دارد که بتواند در صورت لزوم با زور به مهار بی عدالتی و حفظ نظم بپردازد. ۲. اجزای نظریه جنگ عادلانه آگوستین با توصیف تاریخ سیاسی امپراطوری روم و با استفاده از ساختار کتاب جمهور، کتاب ششم تا هجدهم شهر خدا را می نویسد. او با رد خدایان و فلاسفه به تشریح تاریخچه شهر مقدس آسمانی وزعمی پرداخته

همکاری و پیروی از این پادشاه توضیح می دهد که: پس بگوشیم از شهروندانی که متعلق به قلمرو آسمان اند ولی در امور شهر بابل وارد شده اند و در بین انسانهای زمینی به کارهای زمینی می پردازند تا امید نشویم، نیز بگوشیم در تهنت به کسانی که می بینیم مشغول امور آسمانی و الهی اند درنگ نکنیم زیرا حتی فرزندان طاعون نیز گاهی بر مسند موسی قرار می گیرند اما زمان غریبال کردن فرا خواهد

رسید زمانی که آنها یکی پس از دیگری با دقت زیاد از یکدیگر جدا خواهند شد. کاپلستون، ۱۳۸۲، ص ۱۱۲) این نوع نگاه به جهان و پیرامون آن باعث شکل گیری محتوای درونی فلسفه سیاسی آگوستین می شود. وی بر همین میناسه و به پیروی از سیسرو کتاب چهارم شهر خدا را به اجزای تئوری جنگ عادلانه اختصاص می دهد که این اجزا عبارتند: از اخلاق (فضیلت)، عدالت، قوانین (طبیعی و زمانی) و مشترک المنافع. وی با بهره گیری از این اجزا اندیشه خود در مورد جنگ عادلانه را می نویسد. (Augustine, ۱۹۴۷-۱۹۴۸، ص ۱۹۴) اکتون با این سؤال اصلی روبرو می شویم که مطلب مهم و بنیانی (عدالت، قانون، جامعه مشترک المنافع) در فلسفه سیاسی آگوستین چیست؟ و چگونه آگوستین برای ارائه نظریه خود از آنها استفاده می کند چه نقشی در شروع جنگ دارند؟..... ادامه دارد

اندیشه سیاسی، مفهوم و چیستی

ایوالحسن حسنی / قسمت اول

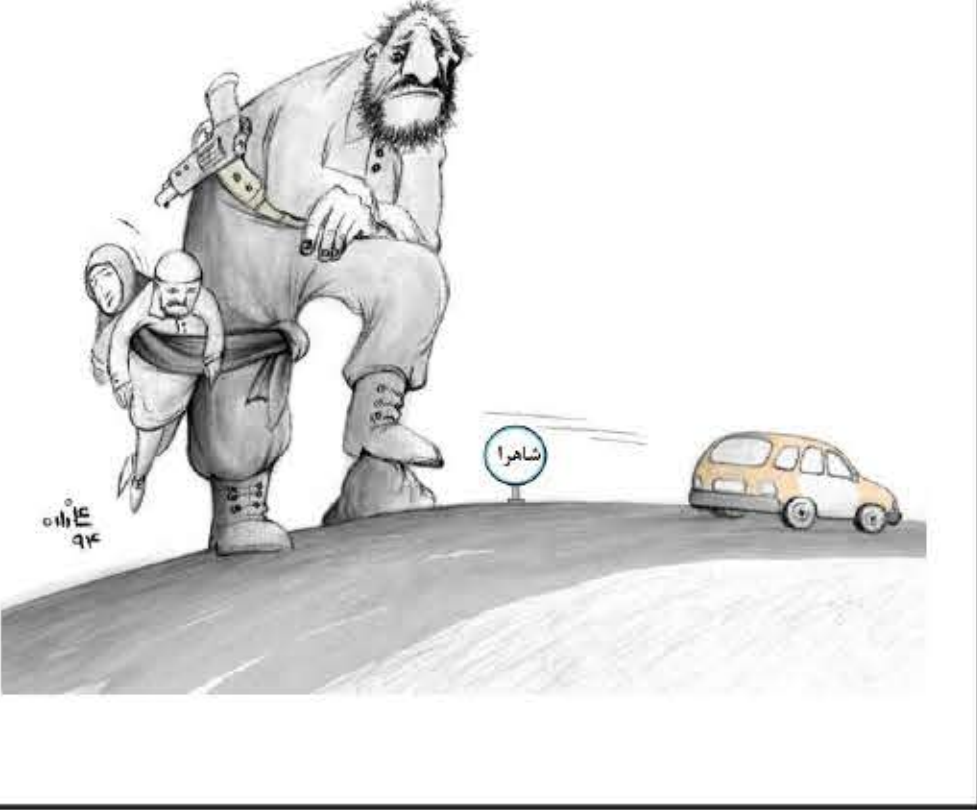
این تعریف از فکر، تنها ویژه تحمیل نظریات به اصطلاح منطق دانان است و شامل همه اقسام اندیشه نمی شود. در حقیقت، سه قسم اندیشه وجود دارد: ۱. اندیشه برای کسب بدیهیات. ۲. اندیشه برای کسب نظریات. ۳. اندیشه برای جعل اعتبارات. اندیشه برای کسب بدیهیات، به جهت تقدم معرفت شناختی اش، بر اندیشه برای کسب نظریات، آشکارا مهم تر است. بدیهیات، به خودی خود در ذهن حاضر نیستند و کسب آنها به تأمل و تعمق عقلی نیاز دارد؛ اما در این عمل عقلی، عقل نسه به معلومات قبلی خود، بلکه به خود واقعیت توجه می کند و بی واسطه درباره خود واقعیت می اندیشد و از آن تصور یا تصدیق را انتزاع می کند. (۴) قسم سوم اندیشه، اندیشه برای جعل اعتبارات، در حیات بشری، به ویژه حیات اجتماعی بشری اهمیت عملی بسیار زیادی دارد و بر خلاف دو قسم پیشین اندیشه، اندیشمند در پی کشف واقعیت نیست، بلکه به جعل اعتبارات لازم برای حیات اجتماعی اش می پردازد.

اعتبار دو قسم است: ادبی و قانونی. اعتبار ادبی برای تأثیر در احساسات فرد یا جامعه است و با ذوق و امور نفسانی انسان پیوند دارد؛ ولی اعتبار قانونی، برای مصلحت فردی یا اجتماعی ساخته می شود و با جنبه رفتاری فرد یا جامعه پیوند دارد، پس هدف اعتبار قانونی، هدایت فرد یا جامعه به سوی تحقق مصلحت یا دور کردن از مفسده است. همچنین اعتبار ادبی در خارج تحقق نمی یابد، بلکه اثر روانی یا فرهنگی آن محقق می شود و در آن مراد استعالی با مراد جدی مطابقت ندارد، در حالی که خود اعتبار قانونی در خارج محقق می شود و در آن مراد استعالی با مراد جدی یکسان است. از آنجا که اعتبارات سیاسی از قسم اعتبارات قانونی اند؛ ما توجه خود را به اندیشه برای جعل این قسم از اعتبار معطوف می کنیم. در این قسم اندیشه، برای اعتبارات پایه، مراحل زیر قابل تشخیص است:

- ۱. مواجهه با مشکل که همان نیاز است. ۲. شناخت نوع نیاز (مثلاً اعتبار): در غیر این صورت نمی توان دریافت، چه چیزی برآورنده نیاز است. ۳. انتخاب هدف حل مشکل (۵): در غیر این صورت نیز نمی توان دریافت، چه چیزی

و پایگاه و نقش برای افراد گله در حیات گله ای تعریف شده نیست؛ اما در زندگی اجتماعی، روابطی میان افراد تعریف می شود و افراد در اجتماع، دارای پایگاه و نقش های تعریف شده اند؛ به گونه ای که اگر در اجرای این نقش ها، خلل یا سستی صورت بگیرد، جامعه دچار تنش می شود و اگر خلل یا سستی از حد بگذرد، جامعه از هم می پاشد. در حیات اجتماعی حیواناتی مانند زنبور یا مورچه، این نقش ها به گونه غریزی تعریف شده اند؛ اما برای انسان چنین نقش هایی به صورت غریزی تعریف نشده است و برای مثال، هیچ کس به نحو غریزی و تکوین طبیعی پادشاه یا وزیر یا خیاط یا آشپز نیست. با اینکه انسان بالطبع اجتماعی است؛ همان حال دارای شعور و اراده فردی است و این ویژگی موجب می شود که جامعه انسانی حاصل نظمی غریزی و بدون انگیزه عقلانی نباشد و روابط اجتماعی در یک تعامل عقلانی شکل بگیرند. این نکته سرچشمه پیدایش جامعه سیاسی است. محمد جواد لاریجانی در تعریف جامعه سیاسی می نویسد:

روزنامه افغانستان از همه دانشمندان و نویسندگان دعوت به همکاری می نماید. هیئت تحریر در ویرایش مطالب دست باز دارد. مقالات وارده بازگردانده نمی شود. مسئولیت مقالات به عهده نویسندگان آنها است و تنها سرمقاله بیاتگر دیدگاه روزنامه افغانستان میباشد. روزنامه افغانستان بخش دری و پستی روزنامه اوت لوک افغانستان است. www.dailyafghanistan.com Email: thedailyafghanistan@yahoo.com

روزنامه افغانستان The Daily Afghanistan. مدیر مسول: محمد رضا هویدا. سردبیر: حفیظ الله زکی. کارگزاران: خالق علی زاده. دیزاین: محمد صالحی، علی اصغر زاهدی. مسئول وب سایت: محمد علی بهرامی. آدرس: کابل، شهرک امید سبز، فاز چهار، کوچه ششم، خانه نمبر ۷-۱۳۷.

